

Logline

Het Water Komt legt een onbekende en ingrijpende geschiedenis bloot achter de façade van een vrolijk, Zeeuws toeristendorp.

Inleiding

Een zomerse wandeling langs de overblijfselen van het bombardement ten tijde van WO-II in het Zeeuwse Westkapelle brengt mij altijd in verwarring. De kreek, ooit ontstaan door de doorbraak van de dijk, fungeert als recreatieplas. De toeristen, en met name Duitstalige kinderen die ik vol bravoure hoor schreeuwen, zetten mij altijd aan het denken. Hoe gaan de Westkappelaars die de oorlog hebben meegemaakt om met het feit dat hun dorp nu een geliefde badplaats van Duitse toeristen is? In het Polderhuis Dijk- en Oorlogsmuseum in Westkapelle hoorde ik voor het eerst over de verborgen geschiedenis van het dorp die zich met name afspeelde in het laatste jaar van WO II. Westkapelle was toen het strijdtoneel om de Schelde vrij te maken van Duitse kanonnen. Een geschiedenis vol misverstanden waarin over de hoofden van de bewoners, bezetters en geallieerden heen, de oorlog in een beslissende fase kwam.

Dit verhaal inspireerde mij om te werken aan een historische documentaire over deze onbekende geschiedenis. Een persoonlijke interpretatie over hoe een kleine, hechte gemeenschap werd geofferd voor West Europa's bevrijding.

Historische context

Omdat de Duitse bezetters tijdens de Tweede Wereldoorlog aannamen dat er een grote aanval op Walcheren kon komen om Antwerpen te kunnen bevoorraden, veranderden zij het toenmalige eiland in een vesting; die Festung Walcheren. De nazi's bouwden ongeveer 300 bunkers en richtten er 16 zware kustbatterijen in, waarmee zij de gehele monding van de Westerschelde bestreken als onderdeel van de Atlantikwall. Aan de oostzijde van Walcheren bij de Sloedam bouwden zij het zogenaamde Landfront, een zware verdedigingslinie van 38 bunkers met een tankgracht van 11 km.

Documentaire Filmplan - Het Water Komt - Page !2 of !21

In tegenstelling tot veel andere plaatsen in Nederland ging het leven ondanks de oorlog in Westkapelle z'n gewone gang; de bewoners probeerden er het beste van te maken. Ook al was niet alles vanzelfsprekend zoals voorheen, aan voedsel was in ieder geval geen gebrek.

De Duitse bezetters waren een bonte verzameling van dienstplichtigen uit de grensstreek en teruggekeerde, gewonde of zieke soldaten die aan het Oostfront hadden gediend. Zij beleefden deze periode ontspannen en omschreven het in hun brieven aan huis als een soort van vakantie in Zeeland.

Het eerste duidelijke teken dat het Derde Rijk op zijn einde liep, kwam met de 'Dolle Dinsdag' (5 september 1944). Velen dachten, tevergeefs, dat de bevrijding niet lang op zich zou laten wachten. De haven van Antwerpen was die dag onbeschadigd in geallieerde handen gevallen. Toch konden de geallieerden de haven onmogelijk gebruiken: Antwerpen lag zo'n veertig kilometer van de monding van de Schelde en beide rivieroeveren van deze indrukwekkende rivier waren nog in handen van de Duitsers. De haven kon daarom niet worden gebruikt totdat de aanvoerwegen waren bevrijd, en

zolang die niet kon worden gebruikt kon de grote invasie in Duitsland niet beginnen.

Op 3 oktober 1944 start het bombardement van de geallieerden op Westkapelle, om zo de Duitse bezetters uit te schakelen en daarmee de Schelde toegankelijk te maken om het reeds bevrijde Antwerpen te kunnen bevoorraden. Alle noodzakelijke middelen werden ingezet om de aanvoeroute naar Antwerpen voorgoed te kunnen bevrijden van de nazi's. Tot die tijd kon Generaal Patton zijn opmars naar Berlijn niet doorzetten, en Generaal Montgomery was eveneens gedwongen alle militaire operaties stil te leggen tot dat dit doel was bereikt. Vandaar dat werd besloten om de zeedijken te bombarderen en Walcheren onder water te zetten. Zeewater zou vrij spel krijgen en de Duitse soldaten voorgoed uit hun bunkers drijven.

Documentaire Filmplan - Het Water Komt - Page !3 of !21

In Westkapelle kwamen bij de bombardementen in totaal 206 inwoners om het leven (sommigen zijn nooit terug gevonden). Walcheren kwam voor een groot deel onder water te staan en Westkapelle werd vrijwel geheel weggevaagd. De Westkappelaars hadden zich nooit gerealiseerd dat hun dijken gebombardeerd zouden worden en werden in hun schuilkelders verrast door het zeewater.

De documentaire

De documentaire die ik voor ogen heb draait om het bombardement in 1944; inclusief de vredige aanloop daar naartoe en haar desastreuze nasleep. Westkapelle beleefde tot het moment van het bombardement een periode van een relatief rustige bezetting; er was geen honger en de verhoudingen met de Duitse bezetter waren redelijk goed. Vandaar dat het bombardement werkelijk als donderslag bij heldere hemel kwam. Het rustige dorpje Westkapelle was door de geallieerden geormerkt als een cruciale strategische locatie; het dorp moest voor een groter belang geofferd worden. Een omvangrijkere ramp voltrekt zich wanneer de zee het dorp na het bombardement opslokt. Tegen de gewelddadige kracht van de zee is niets opgewassen, iedere Westkapellaar weet dit; het dorp is verloren. Ondanks de dramatische gevolgen van het bombardement waarbij vele mensen om het leven kwamen en vrijwel iedere familie in Westkapelle familieleden heeft verloren, zijn de Westkappelaars die ik gesproken heb uiterst genuanceerd en vergevingsgezind.

Om de pijnlijke geschiedenis van Westkapelle te kunnen begrijpen wil ik het verhaal vanuit drie perspectieven vertellen; dat van de bewoners, de geallieerden en de bezetters.

De bewoners wil ik via persoonlijke gesprekken in de film opvoeren. Dit zijn inmiddels oude, vaak breekbare mensen die ik vraag om hun dramatische familiegeschiedenis vanuit een persoonlijke herinnering, zo gedetailleerd mogelijk reconstrueren. Dit vormt zo een verzameling aan persoonlijke perspectieven, opgebouwd uit herinneringen aan deze ingrijpende historische gebeurtenis. De authenticiteit van de herinnering en de persoonlijke inkleuring is hierbij voor mij belangrijker dan zoiets als absolute feitelijkheid. Dit vertelelement in de film is wat dat

Documentaire Filmplan - Het Water Komt - Page !4 of !21

betreft echte 'oral history'; waarbij de geïnterviewden hun versie van de geschiedenis vertellen. De oorlog wordt hier als herinnering opgeroepen, een verre herinnering, die nog heel levend is weliswaar, maar duidelijk vanuit het

nu - en daardoor vanuit een persoonlijke beschouwing - wordt gereconstrueerd.

De kale feitelijkheid van deze geschiedenis wordt vanuit het geallieerde perspectief verteld. Vanuit Britse logboeken, archiefbeelden en gevechtsrapportages, wordt vanaf de aanloop naar het verwoestende bombardement een zeer feitelijk verslag uitgebracht. Politieke notities en militaire briefings onderbouwen de op handen zijnde actie. Droog, objectief en op een zakelijke wijze wordt het bombardement voorbereid, uitgevoerd en afgewikkeld. De oorlog als een militaire operatie, met tijdstippen, coördinaten en weerrapporten als belangrijke parameters.

De jonge, Duitse soldaten die in Westkapelle gelegerd lagen, voer ik op via de persoonlijke brieven die zij aan hun geliefden en hun ouders in Duitsland stuurden. Zo krijgen we een perspectief vanuit een groep jonge mannen, die aan het begin van hun leven stonden en al dan niet tegen hun zin een oorlog uitvochten op vreemde bodem. Maar de brieven geven ook prachtig aan hoe het leven gewoon doorging. Hoe de omgang met de Zeeuwen was, over verliefdheden, over caféruzie's, over hoe de oorlog soms ver weg leek op een mooie zomerdag, hoe de seizoenen hier wisselden en de zee twee gezichten kon hebben; die van een prachtig vergezicht, als ook een landingsroute van de vijand. De oorlog als een noodzakelijk kwaad, binnengedrongen in een jong leven dat van iets anders droomt, becommentarieerd vanuit brieven waarbij de bezetter zijn persoonlijke gedachten prijsgeeft over de oorlog, over de Zeeuwen, over het leven en over zichzelf.

Ik wil de opgevoerde personen die deze geschiedenis hebben meegemaakt zoveel mogelijk als gewone vrouwen en mannen zien; de burgers, de piloten die de bommen gooiden en de soldaten die Walcheren bezet hielden. Mensen over wiens hoofden heen cruciale beslissingen werden genomen met ingrijpende gevolgen.

De film begint vanuit het perspectief van de bewoners van Westkapelle, zij vertellen over de eerste jaren van de bezetting. Hoe het leven verder ging in deze geïsoleerde omgeving van dijkwerkers omringd door water, en waar opeens een bezettingsmacht zich manifesteerde en een rol ging spelen in het dagelijks leven.

Documentaire Filmplaan - Het Water Komt - Page 15 of 121

Vervolgens introduceer ik in voice-over de brieven van de Duitse bezetters. Dit waren geen geoliede vechtmachines; een deel kwam ziek en verzwakt terug van het Oostfront, zij werden aangevuld met dienstplichtigen die gedwongen werden om de kust te bewaken. Eenmaal aangekomen in Westkapelle bleek het allemaal wel mee te vallen en sommige zagen het verblijf al als een soort vakantie. Tenslotte, introduceer ik in de aanloop van het bombardement het geallieerde perspectief; militairen met een missie; zij moesten Europa bevrijden. Zonder mededogen of twijfel wordt het bombardement op Walcheren voorbereid en uitgevoerd.

De film schakelt in de opmaat naar het bombardement steeds vaker tussen deze wisselende perspectieven, waardoor de kijker telkens mee kan gaan in de verschillende blikken en benaderingen op dezelfde historie. Ik wil proberen of ik de kijker zich kan laten identificeren met de verschillende personages in de film, zodat hun denken en handelen invoelbaar en begrijpelijk wordt. Het zal makkelijk zijn om als kijker mee te gaan in de verhalen van de Westkappelaars, zij zijn immers de slachtoffers van dit drama.

Maar ook voor de bezetters en de geallieerden wil ik mee kunnen leven of -voelen; iets dat aansluit bij de manier waarop ik Westkappelaars zelf met hun verleden om zie gaan.

Interviews zijn belangrijk in deze film. De historische reconstructie wint aan kracht door persoonlijke verhalen, herinneringen en kleine details. Omdat het in dit geval om een emotioneel en aangrijpend onderwerp gaat, wil ik de interviews voornamelijk proberen te gebruiken zonder de hoorbare vragen van de interviewer, zodat de betrokkenen als het ware hun eigen verhaal vertellen.